

ODGOJ O LJUDSKIM PRAVIMA I ZA NJIH

CAROLA CARAZZONE

Volontariato Internazionale per lo Sviluppo
Via Appia Antica, 126
00179 Roma, Italija

Primljeno:
7. 1. 2009.

Izlaganje na
znanstvenom skupu

UDK
271.789.1:341.231.14
37.014.53: 341.231.14

Sažetak

Već 150 godina Salezijanska obitelj diljem svijeta nastoji primjenjivati don Boscov odgojni sustav. U vezi s time u članku se naglašava današnje značenje don Boscove ideje o kršćanskom odgoju koji želi »odgajati poštene građane i dobre kršćane«. Odgoj o ljudskim pravima i za ljudska prava, danas je jedan od istaknutih oblika pastoralne mladosti i jedno od sredstava suvremene primjene don Boscova odgojnog sustava (preventivni odgojni sustav). Stoga se ističe značenje koje valja pridati ljudskim pravima i način kako danas odgajati o ljudskim pravima i za ljudska prava. Autorica s pravom tvrdi kako su građanska, kulturalna, ekonomska, politička i socijalna prava međuovisna i neodjeljiva. Ona uključuju prava i dužnosti ali i odgovornost, drugim riječima zajedničkarski personalizam i cjeloviti humanizam. Odgoj za ljudska prava ne može biti samo opis situacije, nego mora biti usmjeren prema djelovanju, zauzimanju stajališta i kritičkom promišljanju. To obuhvaća kognitivnu, afektivnu i aktivnu voljnu dimenziju ponašanja. Umjesto tradicionalnog pristupa (civic learning) autorica predlaže širi pristup koji potiče praktično iskustvo, prihvatanje odgovornosti i sudjelovanje (socio-civic learning).

Ključne riječi: odgoj za ljudska prava, salezijanci i ljudska prava

Nadam se da pokojim pitanjem mogu doprinijeti raspravi koja će se razviti o vrlo opsežnoj i aktualnoj temi odgoja o ljudskim pravima i za njih kao jednom od današnjih sredstava pastoralne mladosti (zasiurno ne jedinom, ali jednom od danas najdjelotvornijih).

Već 150 godina Salezijanska obitelj se u 130 zemalja svijeta zalaže za promicanje i zaštitu onih prava koja pravници danas posebice definiraju kao prava djece i adolescenata na temelju posebnoga salezi-

janskog opredjeljenja za siromašne i najslabije.

Mnogo se salezijanaca svakodnevno angažira za prava djece i adolescenata kako bi im dali dostojanstvo i glas i kako bi razbili začarani krug siromaštva, kršenja ljudskih prava i nerazvijenosti. Bave se time a da možda nisu nikad detaljno proučili konvencije, preporuke i odluke Ujedinjenih naroda ili regionalnih organizacija za ljudska prava, jednostavno nastojeći ljubiti i odgajati poput don Bosca.

Međutim, oduševljavajući odgojni i društveni izazov koji nam je uputio vrhovni poglavar svojom Pobudnicom za 2008. god.¹, kojim se želimo baviti na ovome međunarodnom kongresu i hodom koji će iz ovih prostora započeti još je širi i tiče se svih salezijanskih ustanova: škola, oratorija, župa, a ne samo ustanova koje se bave onima koji su gurnuti na rub.

Za nas, Salezijansku obitelj, izazov se usredotočuje na prevenciju, na razbijanje začaranog kruga koji ovjekovječuje neprekidno kršenje ljudskih prava i dostojanstva ljudskog bića, na promicanje raširene kulture ljudskih prava koja može izaći iz ureda pravника i filozofa prava kako bi postala baštinom čovječanstva.

Izazov za nas je odgajati mlade za sudjelovanje, pravdu, solidarnost, angažman, pojedinačnu i društvenu odgovornost za ljudski razvoj, kako bi postali aktivni subjekti odgovornog građanstva, građanstva koje više nije *ius soli* ili *ius sanguinis*, nego univerzalno pravo.

To je izazov i za salezijansku pedagošku i odgojnu karizmu.

Što danas za Salezijansku obitelj znači formirati poštenog građanina?

Što danas znači odgajati za odgovorno i solidarno svjetsko građanstvo, kojemu je stalo do stanja današnjega globaliziranog društva i čovječanstva?

Ovdje bih željela progovoriti o temi odgoja o ljudskim pravima i za ljudska prava kao posebno vrijednog puta za aktualiziranje preventivnog sustava i za današnju cjelovitu formaciju dobrih kršćana i poštenih građana, pri čemu ću usmjeriti vašu pozornost na tri uvodna pitanja:

- Koje značenje pridati ljudskim pravima?
- Zašto odgajati o ljudskim pravima i za njih?
- Kako odgajati o ljudskim pravima i za njih?

1. KOJE ZNAČENJE PRIDATI LJUDSKIM PRAVIMA

Kako bi se shvatio dugačak put koji vodi k međunarodnom priznavanju ljudskih prava, profesor Papisca rabi metaforu o rijeci koje voda dok teče ispod čvrste stjenovite površine pronalazi načina da izađe na svjetlo dana.

Kad je Opća skupština Ujedinjenih naroda 10. prosinca 1948. prihvatila Opću deklaraciju o ljudskim pravima, bila je to zasigurno početna, a ne završna točka – time se na međunarodnoj razini javno izrazilo ono što je tijekom stoljeća, štoviše tisućljeća, dozrijevalo i usvajalo se razmišljanjem, borbom i svjedočenjem u brojnim i raznovrsnim kulturama i civilizacijama za potvrdu dostojanstva ljudskog bića.

Apsolutno i bezuvjetno dostojanstvo ljudskog bića je u središtu, u srcu razloga postojanja ljudskih prava. Ono je – kao što tvrdi preambula u Opću deklaraciju – temelj slobode, pravde i mira u svijetu.

Ljudska prava su sveopće, nepovredivo i zakonito jamstvo koje se (s obzirom na povijest čovječanstva) odnedavno stavlja iznad suvereniteta države, kao zaštita i spas dostojanstva svakog ljudskog bića »bez razlika

¹ »Promicanje ljudskih prava, posebice prava maloljetnika, salezijanski je put za promicanje kulture života i promjenu struktura. Don Boscov preventivni sustav ima osobito društveno obilježje: želi surađivati s mnogim drugim ustanovama u preoblikovanju društva, radeći na promjeni mjerila i videnja života, za promicanje kulture drugoga, za trezven način života, za postojan stav dragovoljnog sudioništva te angažman za pravdu i dostojanstvo svake ljudske osobe.

Odgaj u ljudskim pravima, posebice pravima maloljetnika, posebno je vrijedan put za ostvarivanje toga preventivnog angažmana za cjelovit ljudski razvoj, za izgradnju primjerenijeg, pravednijeg i zdravijeg svijeta u raznim okruženjima. Govor ljudskih prava omogućuje nam dijalog i uključivanje naše pedagogije u razne kulture svijeta u kojemu živimo.« (temeljni sadržaji Pobudnice vrhovnog poglavara za 2008. god.)

bilo koje vrste, kao što su rasa, boja kože, spol, jezik, vjeroispovijed, političko i drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, imovina, rođenje ili drugačiji status»².

Koja su to jamstva, o kojim je ljudskim pravima riječ?

Danas smo nažalost svjedoci zloporabe izričaja »ljudska prava«, koji je izašao iz rasprava užeg kruga pravnika i filozofa privukavši zanimanje širega javnog mnijenja. Međutim, o tome još uvijek postoje prilično velike nejasnoće.

Danas nažalost mnogi, koji su možda jedva pročitali Opću deklaraciju i koji nikada nisu dublje proučili područje ljudskih prava, uvelike govore o »ljudskim pravima« te miješaju ljudska prava s pukim subjektivnim³ pravima, ili pak – zbog neznanja ili, što je još gore, zbog zle nakane – kao ljudska prava prikazuju drskost, povlastice, tvrdoglavost, traženje suvišnoga, luksuz, sebičnost.

Neke države taj izraz rabe kako bi dokazale zakonitost nekih vojnih pothvata ili »etičkog« rata u borbi protiv terorizma, građani bogatih zemalja ga rabe kad zahtijevaju zaštitu vlastitih potrošačkih prava, zemlje Europske unije kao opravdanje za odbijanje pomoći siromašnim zemljama koje krše ta prava, šefovi autokratskih zemalja zato da bi ustvrdili kako su ljudska prava novo opravdanje kolonijalizma Zapada te zahtijevaju da se on ne miješa u tzv. unutarnje poslove, a mediji zato da bi privukli prolaznu pozornost javnoga mnijenja koje je često prevrtljivo i površno.

Zabrinjavajuća opasnost je u tome što se, zbog složenosti i razgranatosti međunarodnih propisa o ljudskim pravima (danas postoji 130 prvotnih pravnih izvora u vezi s time), zaboravlja koja je vrijednost svega te, istovremeno, svakoga pojedinog dijela.

Potvrđivanje ljudskih prava od strane međunarodnog zakonodavstva na svim se

kontinentima sukobilo i sukobljava se ne samo sa snažnim poticajima nacionalne suverenosti i obrane nemiješanja u unutarnje poslove, nego i s protuslovnim političkim, geopolitičkim i nadasve ekonomskim interesima.

Ljudska prava zadiru u *status quo*, strukture moći i prevladavajući stil života: ona su danas najmoćnije sredstvo koje nam je na raspolaganju za promicanje i zaštitu najranjivijih, najslabijih i najpotrebitijih, posebice mladih.

Povijest ljudskih prava je povijest borbe. To je povijest borbe čovječanstva za dostojanstvo i slobodu.

Međutim, pripazimo dobro, nije riječ o bilo kakvoj slobodi.

Kad govorimo o ljudskim pravima, pozivamo se samo i jedino na temeljnu slobodu za dostojanstvo ljudskog bića – *inherent rights and fundamental freedoms* – što možemo, zajedno s jednim od velikih otaca Opće deklaracije, Franklinom D. Rooseveltom, pojednostavljeno izreći kao: sloboda riječi, sloboda vjerovanja, sloboda od potrebe i sloboda od straha.

Svaki ugovor, svaki međunarodni sporazum, svako tijelo koje je izabrano za promicanje ili zaštitu jednog ili više ljudskih prava bilo je određena tekovina, rezultat procesa savjetovanja, pritisaka, ustupaka i sporazuma, što je trajalo godinama, a ponekad i desetljećima, te je zahtijevalo angažman i ne samo intelektualna sredstva nego i značajan pokret ljudskih bića.

Promatra li se u dijakroničkoj perspektivi povijest ljudskih prava, ne može se ne

² Usp. čl. 2. Opće deklaracije o ljudskim pravima.

³ Kao što je to jasno izraženo u članku 1. Opće deklaracije, ljudska prava su prirodna i povezana su s dostojanstvom osobe kao takve. Ljudska prava postoje prije pisanog zakona i postaju *ius positum* snagom njihova priznavanja, a ne po njihovu pripisivanju kao što se međutim događa kad je riječ o čisto subjektivnim pravima.

zamijetiti da se postignutom napretku počevši od 1990. vjerojatno nije moglo ni nadati sve do pada Berlinskoga zida.

Do 1990. samo je 10% zemalja svijeta ratificiralo tadašnjih šest glavnih međunarodnih ugovora o ljudskim pravima, dok je 2008. taj broj čudesno porastao obuhvativši gotovo polovicu svih zemalja, s pet temeljnih ugovora koje je ratificiralo više od 160 zemalja.

Osim toga, mnoge su istočne zemlje nakon pada Berlinskoga zida uključile ljudska prava u svoje nacionalne ustave, kao što se prije dogodilo u brojnim afričkim i azijskim zemljama, nakon što su postale neovisne o kolonijalnim režimima.

U najnovije su vrijeme mnoge zemlje uvele odgoj za ljudska prava u školske programe i utemeljile nove ustanove za promicanje tih prava i za borbu s njihovim kršenjem. Osim njih, za sigurnost ljudskih prava jamče vlasti, neovisne nacionalne komisije, pučki pravobranitelji.

Devedesetih godina 20. st. ustanovljeni su međunarodni sudovi za bivšu Jugoslaviju i za Ruandu, 2000. je ustanovljen posebni sud za Sierra Leone, a 2003. posebni sud za Kambodžu. 1. srpnja 2002. je, nakon više od pola stoljeća nastojanja da se on osnuje, počeo s radom Međunarodni kazneni sud.

Dok se, kao što rekospo, ne mogu zanemariti ti rezultati, vapaj – čuje se barem vapaj, a ne zaglušujuća tišina – zbog masovnog kršenja dostojanstva i slobode ljudskog bića svakoga dana odjekuje na sve četiri strane svijeta.

To je krik milijarde i 100 milijuna ljudi koji žive s manje od dolara na dan; krik 2 milijarde i 800 milijuna ljudi koji žive s manje od 2 dolara na dana; krik milijarde i 200 milijuna ljudi koji nemaju pitke vode te 2 milijarde i 600 milijuna ljudi koji nemaju nikakve zdravstvene skrbi; krik

854 milijuna odraslih koji su nepismeni⁴; 25 milijuna *interno raseljenih* ljudi (onih koji su prisiljeni bježati u svojoj vlastitoj zemlji)⁵, krik svake treće žene na svijetu koja je pretrpjela neko nasilje⁶.

1.1. Dva ključna značenja za ljudska prava

Prečesto previše zemalja primjenjuje tobožnju politiku ljudskih prava. Tobožnju stoga što je izbirljiva i podvojena: jedna prava da, druga ne; za neke ranjive skupine da, za druge ne; prava se možda teoretski i priznaju, ali stvarno poštivanje – s posljedičnim ograničenjima i s obzirom na nacionalni suverenitet – gotovo nikada.

Ne postoje države ni društva u kojima toga nema.

Pitanja ljudskih prava nisu problem zemalja u razvoju.

Upravo zemlje koje same sebe nazivaju zemljama s »uznapredovalom demokracijom« sve češće usvajaju politiku ljudskih prava koju možemo definirati kao politiku »dvaju utega i dviju mjera« (tehničkim rječnikom rečeno: *double standard*).

»Međunarodna zajednica mora utvrditi nove načine i sredstva kako bi uklonila nove zapreke i sučelila se s izazovima za potpuno ostvarivanje svih ljudskih prava te ukinula neprekidno kršenje ljudskih prava koje još postoji na svijetu.«⁷

Kad je riječ o ljudskim pravima, pitanje glasi: Kako zajamčiti stvarnu primjenu apstraktno proglašanih prava? Što učiniti kako bi se iskorijenilo neprekidno kršenje ljudskih prava koje još postoji u svijetu? Što učiniti kako bi ga se spriječilo? Koje promjene mišljenja i djelovanja predložiti kako bi se prestalo s današnjim promašajima?

⁴ UNDP, *Izujče o ljudskom razvoju*, 2006.

⁵ UNHCR, 2007.

⁶ Amnesty International, 2007.

⁷ Uvod u Deklaraciju Svjetske konferencije o ljudskim pravima u Beču 1993.

1.2. **Nedjeljivost i međuovisnost svih ljudskih prava: građanskih, kulturalnih, ekonomskih, političkih i socijalnih**

Ljudska prava povezana su s ljudskom osobom, kao da su upisana u njezin DNA: država ih ne dijeli, ne dariva ih, nego se ograničava na njihovo priznavanje.

Građanska, kulturalna, ekonomska, politička i socijalna prava jednako su potrebna za dostojanstvo i slobodu svakoga ljudskog bića. Ljudska osoba je jedna: duša i tijelo, duh i materija, u svojoj nedjeljivoj cjelovitosti.

Pa ipak, tijekom pedeset godina socijalističke su države tvrdile da je potrebno izbrisati građanska i politička prava kako bi se promicala ekonomska i socijalna, dok su neke zemlje zapadnoga bloka tvrdile suprotno – da je potrebno ukinuti ekonomska i socijalna prava kako bi se bolje zajamčila građanska i politička.

Danas više nije moguće, kao što se još uvijek događa u prevelikom broju zemalja, opravdavati staru podvojenost iz hladnoga rata i kršenje građanskih i političkih prava radi promicanja ekonomskih i socijalnih prava i obrnuto, budući da se jedna prava mogu stvarno uživati samo ako su istovremeno zajamčena i druga.

Ljudska prava su nedjeljiva budući da se u njihovu središtu nalazi ljudsko biće, sa svojim nepovredivim pravom na dostojanstven život u svim dimenzijama: građanskoj, kulturalnoj, ekonomskoj, političkoj i socijalnoj.

Ljudska su prava osim toga međuovisna. Drugim riječima, građanska i politička prava ne mogu se ostvariti bez ekonomskih i socijalnih, i obrnuto.

Između ostvarenja građanskih i političkih prava i ostvarenja ekonomskih i socijalnih prava ne postoji odnos podređenosti, nego odnos životne obostranosti.

Ona se međusobno podržavaju potičući moralno djelovanje ili se obostrano poništavaju pokrećući začarani krug.

Pa ipak su neodvojivost i međuovisnost svih ljudskih prava još samo mrtvo slovo na papiru vrlo udaljeno od stvarnosti. To su apstraktni pojmovi s obzirom na stvarno stanje ljudskih prava.

Danas ljudska prava za *ius positum* prečesto znače samo građanska i politička prava.

Na svjetskoj razini, i u sjedištu Ujedinjenih naroda, u obostrano krnjem vide-nju ljudskih prava i neodvojivosti i cjelovitosti ljudskog bića sve je veći rascjep između zemalja koje imaju visoku razinu ekonomskog razvoja te žele sačuvati *status quo* i siromašnih zemalja koje snažno ukazuju na pravo na razvoj i na neka ekonomska, socijalna i kulturalna prava.

Javno mišljenje (ili, promatrano s druge strane, glasačko tijelo) koje u Europi i u Sjevernoj Americi pokazuje veliku osjetljivost za ljudska prava, zapravo je osjetljivo samo za neka građanska i politička prava.

Doista, vrlo je lako uprijeti prstom u zemlje u kojima žene ne mogu javno govoriti o pretrpljenom spolnom nasilju, a istovremeno se pretvarati da nas se uništavanje okoliša ne tiče ili da strašna bijeda većine ljudi na svijetu ne postoji ili da ne ovisi o našim načinima proizvodnje i potrošnje ili pak o našem stilu života.

Jednako se je tako jako lako proglasiti pobornicima ljudskih prava pod uvjetom da se ne odnose na useljenika ili tražitelja azila ili na suradnju za razvoj.

1.3. **Zajednička odgovornost koju valja prihvatiti**

Vrlo je korisno govoriti o ljudskim pravima, no taj se govor može vrlo lako instrumentalizirati.

Mnogostruke su koristi od govora o ljudskim pravima kao sredstvu društvene

promjene koja bi omogućila da svako ljudskom biće u svakom kutku Zemlje može slobodno i dostojanstveno živjeti.

U novom globaliziranom svijetu ljudska prava postaju sredstvo koje je u stanju nadići uske nacionalne granice kako bi postavilo zajedničke granice i ciljeve, uspostavilo nove saveze i načine postupanja te pokrenulo ljudske i ekonomske sposobnosti.

Međutim, kao što smo već spomenuli, govor o ljudskim pravima postaje opasan ili čak lažan i pogrešan ako nije upotpunjen osobnim i društvenim dužnostima i odgovornošću.

Pravno govoreći, ne postoje prava koja nisu povezana s dužnostima, inače je riječ o iščekivanjima, interesima i osjećajima koji raspljuju ljudska srca.

Ako je netko, kad je riječ o vlastitim pravima, spreman sastaviti vrlo dugačak popis i nazivati pravima, ili, što je još gore, ljudskim pravima, puke prohibitke dok, što se tiče prava drugih, nije spreman priznati ni odgovornosti ni dužnosti koje su sukladne temeljnim ljudskim pravima, tada je vjerojatno bolje izbjegavati govoriti o ljudskim pravima.

Perspektiva ljudskih prava je naime po samoj svojoj naravi nešto što uključuje i činjenicu da se sva ljudska prava odnose na sve ljude.

Odgovornost sviju i svakoga: zajedničarski personalizam i cjeloviti humanizam.

Prava djece, prava žena, prava manjina, prava osoba s invaliditetom nisu »posebna« prava.

Svako ljudsko biće ima pravo uživati sva temeljna prava, a dužnost je države, zajednice, drugih pojedinaca da se angažiraju kako bi svakom ljudskom biću, imajući na umu njegovu posebnost i različitost, zajamčili najbolje moguće korištenje tih prava.

Neophodno je i hitno potrebno nadvladati isključivost državne odgovornosti i utvrditi odgovornost svih čimbenika: institucionalnih, ekonomskih i socijalnih koji mogu utjecati na istinsko ostvarivanje ljudskih prava.

U novom globaliziranom okruženju državna je odgovornost danas nužna, ali više nije dovoljna.

Više nije dostatna isključivost perspektive pojedinac-država, koja je naslijeđena od europskog i sjevernoameričkog prosvjetiteljstva iz 18. i 19. st. i koja još uvijek uvelike obilježava suvremene mehanizme promicanja i zaštite ljudskih prava.

Danas je nužan mnogo raščlanjeniji sustav odgovornosti (*raščlanjena zajednička odgovornost*) za promicanje i zaštitu ljudskih prava koji, osim država, uključuje i svjetske organizacije i međunarodne financijske institucije (Svjetsku trgovinsku organizaciju, Svjetsku banku, Međunarodni monetarni fond), tvrtke, nevladine organizacije, medije, škole, zajednice, obitelji, pojedince – dakle sve čimbenike koji mogu imati ogroman utjecaj na stvarno uživanje ljudskih prava.

2. ZAŠTO ODGAJATI O LJUDSKIM PRAVIMA I ZA NJIH

Prije svega stoga što, potiče nas vrhovni poglavar, želimo odgajati mlade o ljudskim pravima i za njih radi izgradnje novoga, »pravednijeg, jednakijeg i zdravijeg« svijeta, zato što je odgoj danas prečesto tržišni odgoj, odgoj u službi održavanja *statusa quo*, koji u globalizacijsko doba nastavlja sve više privatizirati bogatstvo u sve manje ruku, u nekolicini ljudi, u malom broju skupina, u malom broju zemalja te, istovremeno, socijalizira siromaštvo.

»Drama modernog čovječanstva«, podsjeća nas vrhovni poglavar, »jest rascjep

između odgoja i društva, raskorak između škole i građanstva.«⁸

Salezijanski odgoj treba naprotiv biti »odgoj za vrednote, promicatelj i stvaratelj odgovornog građanstva«.

Vrhovni poglavar nam govori o *humanizirajućem odgoju i angažiranom pastoralu*, potvrđujući da se salezijanski odgojni prijedlog zalaže za drugačije kulture, za pravdu, solidarnost, promjenu struktura, te se – iako proizlazi iz prvenstvenog opredjeljenja za najsiromašnije – mora odnositi na sve salezijanske ustanove i ne smije se svesti na ustanove koje rade s onima na rubu društva.

Kao drugo, želimo odgajati mlade o ljudskim pravima i za njih jer Salezijanska obitelj svake godine odgaja milijune djece i ima jedinstvenu svjetsku odgovornost, koja se ne može usporediti ni s jednom drugom odgojnom ustanovom, kako bi i na svjetskoj razini imala glas u promicanju ljudskih prava.

Suradujući s drugim ustanovama, Salezijanska obitelj može imati odlučujući utjecaj i značajno pridonijeti obnovi doprinosa koji su svojstveni salezijanskoj karizmi.

Poznato nam je naime da je pitanje odgoja za ljudska prava novije pitanje.

Međunarodno zakonodavstvo o ljudskim pravima bilo je sporo u priznavanju odgoja o ljudskim pravima kao poglavitog cilja i sredstva ljudskoga razvoja te prvenstvenog i neodrecivog sredstva prevencije.⁹

Dugo je vremena odgoj smatran običnom poukom, pitanjem pristupa, pitanjem količine, a ne kakvoće, pitanjem koje samo po sebi nije pitanje ljudskih prava.

Osim toga, dugo je vremena perspektiva pokreta za ljudska prava bila je prečesto isključivo »kaznena«: prijaviti kršenje nakon što se ono dogodilo.

Prijavljivanje kršenja ljudskih prava za sigurno je temeljno sredstvo koje je na ras-

polaganju nevladinim organizacijama, udrugama, pojedincima, pogotovo danas kad informacijsko doba pomoću novih tehnologija (blog, chat, forum on-line), ali i pojedinačnih računala i pristupa internetu omogućuje sudjelovanje u međunarodnim kampanjama, pokretima, apelima u korist ljudskih prava.

Prijava može ponekad poslužiti za spašavanje života neke žrtve.

Prijava može osim toga biti korisna za senzibiliziranje novih osoba, običnih ljudi koji se inače ne bi ni zainteresirali za tematiku ljudskih prava – mislim na velike kampanje protiv iskorištavanja djece vojnika, protiv smrtne kazne u kojima je uloga javnoga mnijenja bila od temeljne važnosti.

Prijava je živo sredstvo ne samo *ex post* za zaštitu već prekršenih prava, za ostvarivanje pravde, nego i *ex ante* za promicanje ljudskih prava, za senzibiliziranje radi sprečavanja njihova kršenja.

Međutim, problem je što ekskluzivnost perspektive prijave, koja je sve do najnovijeg vremena obilježavala golem dio djelovanja za ljudska prava, može biti ograničavajuća.

Nužno je širiti kulturu ljudskih prava, odgajati za ljudska prava, uvjeravati, a ne samo zabranjivati; sprečavati, a ne samo liječiti.

Dosad su utrošena smiješno mala sredstva u sprečavanje, u školski i izvanškolski odgoj za ljudska prava.

⁸ Usp. P. CHÁVEZ VILLANUEVA, *Educazione e cittadinanza. Lectio Magistralis* prigodom primanja doktorata honoris causa u Genovi 23. travnja 2007.

⁹ Temeljima prava-dužnosti odgoja u ljudskim pravima smatraju se sljedeći međunarodni propisi: čl. 26.2. Opće deklaracije, čl. 13. Međunarodnog ugovora o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, čl. 7. Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, čl. 10. Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, čl. 29. i 42. Konvencije o pravima djeteta.

I nevladine organizacije su tek u najnovije vrijeme započele ulagati sredstva u odgoj za ljudska prava.

Preventivnom pristupu, preventivnom odgoju o ljudskim pravima i za njih Salezijanska obitelj može dati jedinstven i nezamjenjiv doprinos.

3. KAKO ODGAJATI O LJUDSKIM PRAVIMA I ZA NJIH

Odgaj koji ne ide dalje od opisa situacija svjetske nepravde i kršenja ljudskih prava, bio bi sukrivac te nepravde.

Odgaj za ljudska prava ne može se ograničiti na pasivno poznavanje ljudskih prava, nego mora biti ne samo odgoj o ljudskim pravima nego i odgoj za ljudska prava, treba voditi prema angažmanu, solidarnosti i djelovanju.

Konačni cilj zasigurno nije neka apstraktna kontemplacija o vrednotama, nego njihovo utjelovljenje. Odgoj za ljudska prava mora biti odgoj usmjeren prema djelovanju, prema činu, prema zauzimanju stajališta, kritičkoj analizi, mišljenju, informiranju, kritičkom promišljanju informacija dobivenih iz novina i ostalih medija. To je odgoj koji treba postati trajan i svakodnevan.

Odgaj o ljudskim pravima i za ljudska prava u evolutivnom, a ne statičkom viđenju ljudskih prava nije i ne može biti otkrivanje neke nepokretne i nepokretljive istine, nego dijalog, sučeljavanje koje se, budući da mu je na srcu međunarodna zajednica i svjetska situacija¹⁰, aktualizira i kontekstualizira u lokalnoj stvarnosti (globalno).

U toj perspektivi, odgoj za ljudska prava treba nužno biti multidimenzionalan i treba se obilježiti kao cjelovit i cjeloživotni odgoj za aktivno i odgovorno građanstvo. Treba biti u stanju ujediniti ono što

je opisno i ono što je obvezujuće, zatim znanje i postojanje, uključivanje prenošenja znanja i formaciju osobnosti.

Na tim temeljima, odgoj o ljudskim pravima i za njih treba, kao što piše vrhovni poglavar u Pobudnici za 2008. god., obuhvatiti barem tri dimenzije:

- kognitivnu dimenziju (poznati, kritički misliti, pojmovno prihvatiti, prosuditi; don Bosco bi rekao: razum),
- afektivnu dimenziju (pokušati, doživjeti iskustvo, empatija; don Bosco bi rekao: ljubaznost)
- aktivnu voljnu dimenziju ponašanja (izabrati i djelovati, ostvariti smjernice za snalaženje; don Bosco bi rekao: vjera).

3.1. *Odgaj o ljudskim pravima i za ljudska prava, a ne poučavanje*

Ako pod poučavanjem razumijevamo tradicionalno didaktičko djelovanje u kojemu samo jedan, nastavnik, nešto poučava, a svi drugi (učenici) samo slušaju i uče, tada treba reći da se ljudska prava ne poučavaju: za ljudska prava se odgaja.

Ljudska prava se ne poučavaju odozgo prema dolje, kao što se i ne nameću.

Za ljudska prava se odgajamo (lat. *e-ducere*), ljudska prava se prenose i uče, ako smatramo da postoji prostor za obostrano sučeljavanje, dijalog i osobni stav.

Ljudskim pravima se još uvijek bave oni koji su za njih zaduženi, tek povremeno imaju čast (ili sramotu) biti dijelom crne kronike, pa malo zatim nestaju i vraćaju se u zatvoreni djelokrug pravnik i filozofa prava.

Odgaj za ljudska prava mora izaći iz uskog područja kompetencije pravnik i

¹⁰ Posebice u smislu na koji ukazuje čl. 26. stavak 2. Opće deklaracije, čl. 13. Pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i čl. 29. Konvencije o pravima djeteta.

odvjetnika bez ikakve interdisciplinarnosti teško da postane baština sviju, svakoga tko se osjeća spremnim otvoriti i podržati interkulturalni dijalog koji se temelji na ljudskim pravima.

Odgoj za ljudska prava je odgoj na svim razinama i u svim društvenim okolnostima. Svi – djeca, adolescenti, odrasli – mogu biti odgajani za etičku vrijednost prava i za njegove praktične učinke na društveni život.

Svatko, pa i dijete (prisjetimo se sredstava koja nudi tzv. *peer to peer education*, odgoj među vršnjacima), može, u određenom trenutku, postati odgajatelj za ljudska prava i njihov promicatelj.

Odgoj za ljudska prava u prošlosti (a ponekad je tako još i danas) shvaćao se kao građanski odgoj u školi.

Ta je perspektiva krajnje ograničena i ograničavajuća barem zbog četiri razloga:

- a) jer se odnosi na samu sebe s obzirom na vlastiti kontekst
- b) jer se često svodi na čisto kognitivno i teorijsko-normativno poučavanje predmeta koji se smatra samo pravnim ili filozofskim, uz poučavanje ljudskih prava koje se još temelji na propisima i njihovim sadržajima
- c) jer se uskraćuje odraslima te u najboljem slučaju može obuhvatiti djecu i adolescente
- d) jer je ograničena na školsko područje.

Danas su mnoga istraživanja potvrdila granice toga tradicionalnog pristupa (*civic learning*) koji se temelji isključivo na poznavanju političkih institucija i njihove povijesti. Stoga se predlaže širi pristup, *socio-civic learning*, koji potiče praktično iskustvo, prihvaćanje odgovornosti i sudjelovanja, pristup koji ima mnogo toga zajedničkoga sa salezijanskim odgojnim stilom.

3.2. Interdisciplinarnost i integralnost odgoja o ljudskim pravima i za ljudska prava

Ljudska prava nisu samo pravni ili filozofski predmet, ona su i interdisciplinarni predmet.

U školi se mogu tumačiti i o njima se može raspravljati u mnogim predmetima: povijesti, zemljopisu, stranim jezicima, književnosti, biologiji, fizici, glazbenom odgoju, ekonomiji.

Ljudska prava trebala bi biti sastavni dio formacije i posuvremenjivanja nastavnika, kako bi ih oni osobno mogli razraditi i u multidisciplinarnom pristupu prenositi kao najšire prihvaćeni *lajtmotiv* (*mainstreaming*) u sklopu raznih predmeta.

Sve to međutim valja tek ostvariti, a ljudska prava nastavljaju biti specijalizirani, a ne transverzalni predmet, čak i na razini sveučilišta.

Odgoj za ljudska prava na razini škole međutim, iako uvijek ima temeljnu važnost, ne pokriva niti će ikada moći pokriti mnoštvo puteva kojima se može ići u širenju kulture ljudskih prava.

Nevladine organizacije, udruge, oratoriji, društveni centri, centri za okupljanje mladeži i dnevni centri mogu imati ključnu ulogu u odgoju o ljudskim pravima i za njih.

Najbolje rješenje bio bi istinski cjelovit odgoj za ljudska prava: odgoj koji obuhvaća formalne, neformalne i informalne elemente, cjelovit odgoj koji uključuje školsko i izvanškolsko područje.

Cjelovit odgoj za ljudska prava nadilazi čisto pravnu i kognitivnu dimenziju te promiče prijelaz od poznavanja prema ponutarnjenju, angažmanu i prihvaćanju odgovornosti.

Može se prema tome reći da odgoj za građanstvo, za demokraciju, za mir po-

moću ljudskih prava uključuje sva odgojna područja i raščlanjuje se u tri sljedeće faze:

- poznavanje vlastitih prava, vlastitih dužnosti i vrednota o kojima ovise
- osobno razmišljanje, pounutarnjenje tih vrednota i prava
- učenje kako prakticirati i braniti vlastita prava i prava drugih.

3.3. Cjeloživotni odgoj za proširenu kulturu ljudskih prava

Prema tome, govoriti o cjeloživotnom odgoju za kulturu ljudskih prava znači odgajati za angažman za probleme i pitanja koji će se iz dana u dan pojavljivati u svakodnevnom životu bilo na mjesnoj bilo na međunarodnoj razini.

Važno je naglasiti sustavni vid koji je povezan s pojmom kulture. Nije riječ o nečemu što se usput pokupi, nego o suvislim međuovisnim etičkim načelima koja bi trebala uraditi odgovarajućim spoznajama, umijećima, stavovima, ne sterilnim tvrdnjama nego djelovanjem.

Osim toga, danas odgajati znači poučiti neku osobu da stalno odgaja samu sebe u kulturalnom okruženju koje je u neprestanoj mijeni i u društvu koje se stalno razvija. Odatle i potreba za odgojem koji se definira kao cjeloživotni odgoj.

Salezijanska obitelj, kao možda nijedno drugo odgojno tijelo, ima aksio-praktična pedagoška sredstva za dostizanje uma i srca mladih, ima sposobnost promjene teorijskih produbljanja i praktičnih iskustava pomoću uporabe višedimenzionalnih tehnika: kazališta, glazbe, sporta, igre uloga, umjetničkih natjecanja, rasprava o filmu, sudjelovanja, volontarijata.

Danas Salezijanska obitelj ima na raspolaganju i nove tehnologije koje posebno zanimaju upravo mlade, te mogućnost da im ponudi on-line forum, blog ili chat o temi ljudskih prava.

Opća skupština Ujedinjenih naroda proglasila je 2009. godinu Međunarodnom godinom učenja o ljudskim pravima. Tome Salezijanska obitelj može dati ogroman i značajan doprinos.

DODATAK

Kronološki prikaz borbe za ljudska prava

- 1945.** Osnovana Organizacija ujedinjenih naroda (OUN)
Nastala Arapska liga
- 1946.** Osnovan Međunarodni monetarni fond i Međunarodna banka za obnovu i razvoj (kasnije Svjetska banka)
Osnovana Komisija Ujedinjenih naroda za ljudska prava
Osnovan UNICEF
- 1948.** Opća skupština Ujedinjenih naroda donosi Opću deklaraciju o ljudskim pravima
Osnovana Organizacija Američkih Država (OSA)
Američka deklaracija o pravima i dužnostima čovjeka

- 1949.** Osnovano Europsko vijeće
Ratovi za nacionalno oslobođenje u Aziji i Africi
- 1950.** Neke zemlje dobivaju neovisnost
Sjedinjene Američke Države: pokreti za građanska i politička prava protiv rasne segregacije
Europska konvencija o ljudskim pravima
- 1954.** Osnovana Europska komisija za ljudska prava
- 1955.** Konferencija u Bandungu na kojoj 29 afričkih i azijskih zemalja osuđuju kolonijalizam, rasnu diskriminaciju, atomsko naoružavanje i predlažu miroljubivu suradnju za razvoj
- 1957.** Osnovani Europska ekonomska zajednica (EEC) i EURATOM
- 1959.** Osnovan Europski sud za ljudska prava
Osnovana Međuamerička komisija za ljudska prava
Nastavljaju se ratovi za nacionalno oslobođenje u zemljama koje su još pod kolonijalnom upravom; borbe postupno dovode do neovisnosti i samoodređenja u mnogim zemljama
Feministički pokreti traže jednakost prava i mogućnosti
- 1960.** Prvo zasjedanje Međuameričke komisije za ljudska prava
- 1963.** Osnovana Organizacija afričkog jedinstva
- 1965.** Opća skupština Ujedinjenih naroda odobrila Konvenciju UN-a o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije
- 1966.** Opća skupština Ujedinjenih naroda odobrila Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima
Opća skupština Ujedinjenih naroda odobrila Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima
- 1968.** Teheran, Prva svjetska konferencija o ljudskim pravima
- 1969.** Odobrena Američka konvencija o ljudskim pravima
- 1973.** Opća skupština Ujedinjenih naroda odobrila Međunarodnu konvenciju o ukidanju i kažnjavanju zločina *apartheida*
- 1976.** Amnesty International dobiva Nobelovu nagradu za mir
- 1979.** Opća skupština Ujedinjenih naroda odobrila Konvenciju UN-a o ukidanju svakog oblika diskriminacije protiv žena (CEDAW)
Započeo s radom Međuamerički sud za ljudska prava
- 1981.** Odobrena Afrička povelja o ljudskim pravima i pravima naroda
- 1983.** Utemeljena Arapska organizacija za ljudska prava

- 1984.** Opća skupština Ujedinjenih naroda donijela Konvenciju UN-a protiv mučenja i drugih okrutnih, nehumanih ili ponižavajućih postupaka i kažnjavanja
- 1985.** Osnovano Vijeće UN-a za ekonomska, socijalna i kulturna prava
- 1986.** Donesena Deklaracija Ujedinjenih naroda o pravu na razvoj
- 1988.** Ustanovljena Afrička komisija za ljudska prava i narode
Prihvaćen dodatni protokol Američkoj konvenciji za ljudska prava (Protokol iz San Salvadora)
- 1989.** Opća skupština Ujedinjenih naroda donijela Konvenciju UN-a o pravima djeteta (CRC)
Pad Berlinskog zida
Masakr na trgu Tienanmen
- 1990.** Opća skupština Ujedinjenih naroda donijela Konvenciju o pravima radnika migranata i njihovih obitelji
Etničko čišćenje i rat u bivšoj Jugoslaviji, genocid u Ruandi, regionalni sukobi u drugim afričkim zemljama (Kongu, Angoli, Sierra Leoneu, Somaliji, Etiopiji i Eritreji) i u nekim dijelovima bivšeg Sovjetskog Saveza
- 1993.** Svjetska konferencija o ljudskim pravima u Beču
Ustanovljen Visoki povjerenik Ujedinjenih naroda za ljudska prava
Osnovani međunarodni kazneni sudovi za bivšu Jugoslaviju i Ruandu
- 1994.** Svjetska konferencija o narodima i razvoju u Kairu
Kraj rasne segregacije u Južnoj Africi
Međuamerička konvencija o prevenciji, kažnjavanju i iskorjenjivanju nasilja nad ženama (Konvencija Belém do Pará)
- 1998.** Odboren Statut Stalnog međunarodnoga kaznenog suda za ratne zločine, genocid i zločine protiv čovječnosti
- 1999.** Sukob NATO – Jugoslavija na Kosovu; rat u Čečeniji i na Istočnom Timoru
Odboren dodatni protokol CEDAW-u koji dopušta osobni priziv
- 2000.** Odborena dva opcionalna protokola CRC-a protiv novačenja djece vojnika te protiv seksualnog iskorištavanja i maloljetničke prostitucije
Osnovan poseban Kazneni sud za Sierra Leone
- 2001.** Durban, Svjetska konferencija protiv rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i oblika povezanih s netolerancijom
- 2002.** Statut Stalnog međunarodnoga kaznenog suda za ratne zločine, genocid i zločine protiv čovječnosti stupio na snagu
- 2003.** 15. veljače: svjetska manifestacija za mir na kojoj je, prema CNN-u, sudjelovalo 110 milijuna ljudi u preko 600 gradova diljem planeta

- 2004.** Stupio na snagu dodatni protokol Afričke povelje o ljudskim pravima i pravima naroda radi osnivanja Afričkog suda za ljudska prava
- 2006.** Novo vijeće za ljudska prava UN-a osnovala Komisiju za ljudska prava
Opća skupština UN-a odobrila Konvenciju UN-a o pravima osoba s invaliditetom
Novo vijeće za ljudska prava UN-a osnovala Komisiju za ljudska prava
- 2008.** Stupa na snagu Konvencija UN-a o pravima osoba s invaliditetom i dodatni protokol
Stupa na snagu Arapska povelja o ljudskim pravima
Vijeće UN-a za ljudska prava prihvaća dodatni protokol o međunarodnom paktu o ekonomskim, društvenim i kulturalnim pravima koji omogućuje pojedinačnu žalbu.

Temeljne konvencije UN-a o ljudskim pravima

temeljne konvencije UN-a o ljudskim pravima	prihvaćena	stupila na snagu	države potpisnice
Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije	1965.	1969.	173
Međunarodni ugovor o građanskim i političkim pravima	1966.	1976.	161
Međunarodni ugovor o ekonomskim, društvenim i kulturnim pravima	1966.	1976.	157
Međunarodni ugovor o ukidanju svih oblika diskriminacije žena	1979.	1981.	185
Međunarodna konvencija protiv mučenja i drugih okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja	1984.	1987.	145
Međunarodna konvencija o pravima djeteta	1989.	1990.	193
Međunarodna konvencija za zaštitu prava svih radnika migranata i članova njihovih obitelji	1990.	2003.	37
Međunarodna konvencija o pravima osoba s invaliditetom	2006.	2008.	20
Međunarodna konvencija za zaštitu svih osoba protiv prisilnog nestanka	2006.	još nije stupila na snagu	4

EUROPSKI SUSTAV**EUROPSKA UNIJA (EU)**

27 zemalja članica
www.europa.eu

- Europska komisija
- Europski parlament
- Vijeće Europe
- posrednik
- Agencija Europske unije za temeljna prava
- Europski sud pravde

VIJEE EUROPE (COE)

47 zemalja članica
www.coe.int

- Europski sud za ljudska prava
- povjerenik za ljudska prava
- Parlamentarna skupština
- Vijeće ministara
- kongres lokalnih i regionalnih vlasti
- Glavno tajništvo
- Europski komitet za ljudska prava

ORGANIZACIJA ZA SIGURNOST I SURADNJU U EUROPI (OSCE)

56 zemalja članica
www.osce.org

- Ured za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR)
- Visoki komesarijat za nacionalne manjine
- Tajništvo (posebni uredi)

AFRIČKA UNIJA (UA)

53 zemlje članice
www.african-union.org

- Afrički sud za ljudska prava i prava naroda
- Vijeće za prava čovjeka i naroda
- Panafrički parlament
- Vijeće za mir i sigurnost

ORGANIZACIJA**AMERIČKIH ZEMALJA (OAS)**

34 zemlje članice
www.oas.org

- Međuamerički sud za ljudska prava
- Međuamerička komisija za ljudska prava
- Međuamerički institut za ljudska prava

Regionalni sustavi u nastanku

odnosno sustavi kod kojih ne postoji organski sustav jamčenja ljudskih prava

LIGA ARAPSKIH DRŽAVA

22 zemlje članice
www.arableagueonline.org

- Arapska povelja ljudskih prava
- Odbor za ljudska prava
- Vijeće Arapske lige

ORGANIZACIJA**ISLAMSKE KONFERENCIJE**

57 zemalja članica
www.oic-oci.org

- Kairska deklaracija o ljudskim pravima u islamu

UDRUŽENJE DRŽAVA JUGOISTOČNE AZIJE (ASEAN)

10 zemalja članica
www.aseansec.org

- Povelja Aseana koja spominje ljudska prava i ustanovljuje budućeg posebnog tijela za zaštitu ljudskih prava (20. studenog 2007)

Sustav za ljudska prava Ujedinjenih naroda

